

Я.Я.І в а н о ў

СЕМАНТЫКА БЕЛАРУСКІХ АФАРЫЗМАЎ

Беларуская мова (як і кожная іншая) вылучаецца сваёй нацыянальна-культурнай семантыкай. Беларускія прыказкі, прымаўкі і крылатыя выразы маюць несумненную лінгвакраізнаўчую каштоўнасць, бо ў іх (як і ў адзінках лексічнага і фразеалагічнага саставаў беларускай мовы) адлюстравана своеасаблівасць грамадска-эканамічнага ўкладу Беларусі, яе гісторыі, літаратуры і мастацтва, побыту і звычаяў беларусаў, беларускай прыроды і на г.п.

Найперш, яны адлюстроўваюць беларускую нацыянальную культуру як цэласныя моўныя знакі (паводле іх плана выяўлення і/або плана зместу). Напрыклад, як знак сітуацыі беларуская прыказка *не заўсягды яды, як на Дзяды, а працы, як у нядзелю* мае значэнне “жыццё не можа складацца толькі з адных свят” і адрозніваецца ад сваіх іншамоўных адпаведнікаў не толькі моўнымі сродкамі яго адлюстравання на ўсіх узроўнях прадстаўлення выказвання (фанетычным, лексічным і граматычным), але і пэўнымі адценнямі свайго сэнсу. Параўн. з рус. *не всё коту масленница, бывает и великий пост* - ‘не заўжды бывае толькі адно прыемнае’ (гл. Жуков 1991, 204), англ. *all good things come to an end* - ‘усё добрае мае свой канец’ (гл. Ridout -- Witting 1969, prov. 9).

Вядомы крылаты выраз *хваробы лечаць і атрутамі* (М.Багдановіч) са значэннем ‘дапамагчы пераадолець бяду можа яшчэ большае зло’ таксама адносіцца да нацыянальна-культурнага кампанента беларускай мовы як цэласны моўны знак хаця і з’яўляецца вольным наследаваннем вершаваных радкоў знакамітага нямецкага паэта Генрыха Гейнэ (1797-1856) “*Meine Bitterkeit kommt nur aus den Gallapfeil meiner Tinte, und wenn Gift in mir ist, so ist es doch nur Gegengift*” (“*Мая горь вынікае толькі з горычы маіх чорніл, а калі ёсць у мяне атрута, то гэта нішто іншае, як проціяддзе*”, гл. Поэмы збор твораў, т. 1), а ў англійскай мове існуе падобная па сэнсе крылатая афарызма Максіма Багдановіча *the remedy may be worse than the disease* са значэннем ‘лекі могуць быць больш небяспечным чым сама хвароба’ (гл. Ridout - Witting 1969, prov. 582).

Найболей каштоўную з лінгвакраізнаўчага пункту гледжання частку беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў складаюць так званыя “безэквівалентныя моўныя афарызмы” - такія ўстойлівыя ў маўленні афарыстычныя фразы у якіх адлюстраваны ўнікальныя ў адносінах да нейкіх іншых этнічных ці нацыянальных культур заканамернасці рэчаіснасці, таму такога кшталту прыказкі, прымаўкі і крылатыя выразы не маюць адпаведнікаў і эквівалентаў у якой-небудзь іншай мове (і могуць быць перакладзены толькі літаральна альбо шляхам прамога фармулявання адпаведнай заканамернасці рэчаіснасці). Параўн., напрыклад, безэквівалентныя (у рускамоўным дачыненні) беларускія моўныя афарызмы: *а пар прэч з дарогі!* (Я.Колас), *будзем сеяць, беларусы!* (П.Броўка), *воўк сабакі не баіцца але звяг не любіць, выбачайце, калі ласка!* (А.Макаёнак), *проці цячэння вады з жа толькі жывое паплыць* (М.Багдановіч), *усё мілагучна для сляху майго: і званы “дзе “ і густое “чаго “* (П. Панчанка).

Па-другое, прыказкі, прымаўкі і крылатыя выразы адлюстроўваюць нацыянальную культуру Беларусі адзінкамі свайго лексіка-семантычнага (або лексіка-граматычнага) складу. Гэта перш за ўсё тычыцца назваў рэальнай матэрыяльна-духоўнай культуры беларусаў, жывёльнага і расліннага свету Беларусі, імёнаў лясных і географічных назваў і г.д., што згадваюцца ў моўных афарызмах. Напр., *зл з даху, ды не псуў гонтаў* (дзе размоўнае *гонты* - дахавы матэрыял у форме вялікіх дошчачак, востра заструганых з аднаго боку і з пазам - з другога), *калок с*

лейшы, як чужыя клямкі (Ф.Багушэвіч) (дзе клямка - металічнае прыстасаванне, дапамогай якога адчыняюць і зачыняюць дзверы, вароты, весніцы, вядомае на ларусі з сярэднявечча, мае выгляд ручкі з расплясканымі канцамі, якімі мацуецца дзвярэй знадворку, праз верхнюю яе частку і палатно дзвярэй прапускаецца гкападобны язычок, пры націсканні на які прыпадымаецца рычаг-замок з унутра-га боку дзвярэй, на якіх ён рухома замацаваны адным канцом, а другім уваходзіць сручок, убіты ў вушак дзвярэй), *каму па каму, а каму два камы* (дзе дыялектнае *мы* - галушкі з тоўчанай бульбы і мукі, якія начыняюцца грыбамі, кавалачкамі та і іншымі прысмакамі), *ліхтаром пушчы не асвеціш* (дзе *пушча* - буйны масіў стога, цяжкапраходнага лесу, з'яўляецца адметнай формай расліннага ландшафту ларусі, адным са старажытных нацыянальных увасабленняў краіны, напр., знамітая Белавежская пушча), *не заўсягды, як на Дзяды, а працы, як у нядзелю* (дзе ідваюцца *Дзяды* - дні ўшанавання нябожчыкаў у беларусаў, а таксама рытуальны ад або вячэра, якія наладжваюцца ў гэтыя дні), *пазнаюць нашу дачку і ў андарач* (дзе *андарак* - народная паясная адзежына беларускіх жанчын - спадніца, якая ллася з даматканай шарсцяной ці паўшарсцяной тканіны ў клетку або ў падоўж-я ці папярочныя палосы, малюнак утвараўся на вішнёвым, сінім, зялёным, асама чорным фоне тканіны), *хіцер Зміцер, але і Саўка не дурны* (дзе *Зміцер* - гаруская народна-гутарковая форма мужчынскага імя Дзмітрый, а *Саўка* - беларуская народна-гутарковая форма мужчынскага імя Савелій), *чым за морам віноль, лепш з Нёмана вадзіцу* (дзе згадваецца *Нёман* - адна з буйнейшых рэк Беларусі, што з'яўляецца адным з нацыянальна-гістарычных сімвалаў нашай краіны) і г.п.

Пэўныя словы ў складзе прыказак, прымавак і крылатых выразаў могуць налець да так званай “безэквівалентнай лексікі” - такіх слоў, якія немагчыма супа-іць з якім-небудзь іншамоўным лексічным паняццем (і ў адпаведнасці з гэтым пьга перакласці адным словам - патрабуецца словазлучэнне ці нават сказ). На-клад, у прыказцы *голад не дзядзіна, з'ясі і крадзена* ўжываецца безэквівалентнае рускамоўным дачыненні) слова *дзядзіна* у значэнні ‘дзядзькава жонка’, а ў пры-цы *каму па каму, а каму два камы* - безэквівалентная дыялектная лексема *камы* ачае ‘галушкі з тоўчанай бульбы і мукі, якія начыняюцца грыбамі, кавалачкамі а і іншымі прысмакамі’ (параўн. Шкраба 1994, 59-60, 95).

Ужываюцца ў складзе моўных афарызмаў і фраземы, якія адлюстроўваюць на-янальна-культурную семантыку беларускай мовы як цэласныя моўныя знакі (па-ле іх плана выяўлення і/або плана зместу), так і адзінкамі свайго лексіка-сман-нага (і/або лексіка-граматычнага складу), у тым ліку і “безэквівалентныя фра-лагічныя выразы”, у якіх адлюстраваны унікальныя ў адносінах да нейкіх іншых ічных ці нацыянальных культур рэаліі, таму такога кшталту фраземы не маюць аведнікаў і эквівалентаў у якой-небудзь іншай мове (і могуць быць перакладзены ўкі шляхам апісання адпаведнай рэаліі альбо лексічным эквівалентам). Напрык-:, у прыказцы *абяцанка-цацанка (абяцанкі-цацанкі), а дурню - радасць* ужыва-ца безэквівалентнае (у рускамоўным дачыненні) *абяцанка-цацанка*, што азначае надзейнае ці нездзяйсняльнае абяцанне’. Параўн. таксама крылаты афарызм *другі ан ні “бэ”, ні “мя”, а любіць гучнае імя (К.Крапіва)*, дзе ўжываецца выраз *ні “”, ні “мя”* са значэннем ‘зусім нічога (не разумець)’, які сам па сабе з'яўляецца ллатым у беларускай мове і ёсць версіфікацыйны варыянт агульнанароднага азу *ні “бэ”, ні “мэ” <ні кукарэку> не ведаць. не разумець* і пад. (параўн. гешаў 1981, 100).

І па-трэцяе, моўныя афарызмы адлюстроўваюць беларускую нацыянальную куль-у сваімі “прататыпамі”, паколькі генетычна свабодныя спалучэнні слоў самім ім з'яўленнем (і далейшым замацаваннем у маўленні) былі абавязаны пэўным чыям, традыцыям, своеасаблівасцям побыту і духоўнага свету беларусаў, гіста-

рычным падзеям, што ў розныя часы адбываліся на Беларусі і інш.

Напрыклад, прыказка *пра воўка памоўка, а воўк і сам тут* паходзіць з тых даўніх часоў, калі людзі верылі ў злую сілу, лічылі, што нельга называць або згадваць тое, што можа прынесці няшчасце. У свядомасці старажытных беларусаў імя не аддзялялася ад яго носьбіта. Вельмі небяспечным лічылася згадваць як нячыстую сілу (чорта), так і воўка, мядзведзя, таму ў неабходных выпадках скарыстоўвалі розныя ўскосныя найменні (чорт - “ён” альбо “рагаты”, воўк - “шэры”, мядзведзь - “Патапавіч” і на г.п.). У памянёнай прыказцы праявілася даўняе табуістычнае правер’е беларусаў, што варта вымавіць імя воўка, як ён можа адразу з’явіцца. Небяспечным было згадваць пра воўка на змярканні, бо тады за ноч ён можа перадушыць у хляве ўсю жывёлу. Воўка надзялялі розумам, хітрасцю, страшэннай сілай. Крываваы драпежнік лічыўся сімвалам зімы, ночы, самой смерці.

Прамы сэнс шырока вядомага крылатага выразу *хоць, праўда, хлеб лдуць і з вуды, але не ўсе і не заўсюды* (Я.Колас) становіцца зразумелым, калі згадаць, што даўней рыбная лоўля была звычайным заняткам беларускага селяніна, бо з’яўлялася дадатковым сродкам пражытку, хаця і не вельмі надзейным. Рыбалоўны промысел быў распаўсюджаны на Палессі і Паазер’і. Рыбачылі па адным і арцелямі. Былі нават цэлыя вёскі, жыхары якіх жылі толькі з рыбацтва. Іх штодзённае жыццё залежала выключна ад удалай рыбнай лоўлі, якая акрамя ўмельства патрабавала яшчэ і шанцавання (з гэтай нагоды, дарэчы, узніклі шматлікія рыбацкія прыкметы, павер’і і нават цэлыя абрады). Таму лічылася, што рыбацтва, таксама як і паляванне, з’яўляецца заняткам, які не можа стала забяспечыць сям’ю хлебам, “гэта не гаспадары” - гаварылі пра рыбакоў.

Прыказка *відаць пана на халявах* узнікла ў тыя часы, калі Беларусь (як этнічная тэрыторыя) уваходзіла ў склад Рэчы Паспалітай (XVI-XVIII стст.). У сучаснай беларускай фразеалагічнай этымалогіі прынята (наўслед за ўкраінскім фалькларыстам XIX ст. М.Номісам) звязваць яе знутраную форму з тым, што “даўней польскія паны абувалі каляровыя саф’янавыя боты, якія пасля даношвалі слугі, прышыўшы да каляровых халяў чорныя галоўкі і гэтым вылучаючыся сярод іншых” (гл. Лепешаў 1993, 134). Аднак такое меркаванне не адпавядае гістарычным рэаліям таго часу. Даўней (прынамсі да апошняга падзелу Рэчы Паспалітай у 1795 г.) на Беларусі боты насілі трох колераў: жоўтыя, чырвоныя і чорныя. Каляровыя халявы рабіліся з дарагіх матэрыялаў і спецыяльных гатункаў скуры, якая называлася кардыбанам, альбо саф’янам. Шляхціцы і магнаты (буйныя феодалы) насілі боты з рознакаляровымі халявамі, а мяшчанам, паводле закону *leges sumptuariae*, прадпісвалася мець абутак толькі са звычайнай чорнай або шэрай скуры. Такое сацыяльнае размежаванне грамадства, дарэчы, вельмі яскрава адлюстравана ў старой польскай прыказцы *szewone i zolte cholewy do stolu, a czarne za drzwi* (чырвоныя і жоўтыя халявы да стала, а чорныя за дзверы), якую выдатны польскі парэміёлаг С.Адальберг у сваёй манументальнай “Кнізе польскіх прыказак” (1889-1894) тлумачыць наступным чынам: “Паны, багатыя усюды на першым месцы, а беднымі пагарджаюць” (гл. Krzyzanowski 1975, 2, 246). Апошняе не меней яскрава адлюстравана ў адным з польскіх анекдотаў XVII ст., у якім распавядаецца пра тое, як у Львове рамеснікі хадзілі ў саф’янавых ботах, што было забаронена, і іх жаўнеры не чапалі, але разубачыўшы нейкага шляхціца, які хадзіў у чорных ботах, збілі яго, каб не ганьбіць свайго стану шляхецкага (гл. Dawna fascesja polska 1960, fasc. № 323).

Менавіта з правам (і абавязкам) шляхты насіць боты з каляровымі халявамі звязана паходжанне беларускай прыказкі *відаць пана на халявах* (і яе польскамоўнага аналага *znac pana po cholewach*), пра што, дарэчы, ёсць прамыя сведчанні ў старажытных пісьмовых крыніцах эпохі Рэчы Паспалітай. У прыватнасці, у адным апісанні звычайна часоў панавання караля Аўгуста III (1733-1763), згадваецца пра тое, што ў дробных шляхціцаў, якія павінны былі ў адпаведнасці са сваім сацыяльным статусам насіць каляровыя боты, не заўжды хапала грошай на новыя боты. :

таму часта “дробная шляхта адрознівалася ад яшчэ бяднейшых за іх ботамі, у якіх былі чорныя галоўкі, а жоўтыя ці чырвоныя халявы былі ношаныя. З прагі - якая звычайна характарызуе людскую натуру - паказацца чымсьці большым, чым ёсць на самой справе, кожны такі шляхціц, каб захаваць пра сябе такое ўяўленне, нібыта перад гэтым меў новыя жоўтыя альбо чырвоныя боты, а потым, знасіўшы іх, у мэтах эканоміі загадаў падшыць чорнымі галоўкамі, хоць на самой справе ўжо менавіта такімі ён набыў боты ў шаўца як таннейшыя ад цалкам каляровых новых, нягледзячы на тое, што падшытыя чорнымі галоўкамі каляровыя боты былі даражэйшыя ад цалкам чорных. Адсюль і пайшло здзелківае выслоўе *знаць пана па халявах*” (гл. Krzyzanowski 1975, 2, 246).

Пры вызначэнні спецыфікі нацыянальна-культурнай семантыкі беларускіх моўных афарызмаў (а, дарэчы, і іншых намінальных адзінак беларускай мовы) як аб’екта лінгвакраіназнаўства, акрамя згаданага, нельга не ўлічваць яшчэ і такія спецыфічныя сацыялінгвістычныя і лінгвадыдактычныя фактары, як найперш, адносна невялікі “ўзрост” беларускай літаратурнай мовы, якая ў сваім гутарковым варыянце (ды і ў пэўнай частцы літаратурна-мастацкіх тэкстаў) застаецца вельмі блізкай мясцовым гаворкам Беларусі, па-другое, тое, што беларуская мова на працягу амаль усяго свайго гістарычнага развіцця знаходзілася пад моцным уплывам польскай і рускай моў і культур, а ўздзеянне рускай працягваецца і зараз на фоне вельмі абмежаванай сферы ўжывання беларускай мовы пры існаванні ў Беларусі дзвюх дзяржаўных моў -- рускай і беларускай, і таму, па-трэцяе, тыя, хто жадае вывучыць беларускую мову звычайна альбо ўжо больш-менш добра валодаюць рускай (як найбольш вядомую з славянскіх моў), альбо вывучаюць яе паралельна з беларускай, альбо больш-менш добра знаёмыя з умовамі жыцця ўсходняй Слав’і, гісторыя і культура якой мае шмат агульнага. Апошнія два фактары трэба абавязкова ўлічваць пры вызначэнні лінгвакраіназнаўчай каштоўнасці і спосабаў тлумачэнні нацыянальна-культурнай семантыкі тых беларускіх моўных афарызмаў, якія маюць (ці мелі) агульны нацыянальна-культурны кампанент з рускай (ці польскай) мовай.

Зыходзячы з гэтага, аб’ектам лінгвакраіназнаўчага апісання павінны быць толькі тыя прыказкі, прымаўкі і крылатыя выразы, што ўжываюцца ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. Нацыянальна-культурная семантыка адзінак тэрытарыяльных дыялектаў павінна апісвацца ў межах “лінгвакраязнаўства” - дысцыпліны, якая яшчэ чакае свайго эпістэмалагічнага і метадалагічнага вызначэння (параўн. Карпенко 1992), але неабходнасць распрацоўкі якой (асобна або ў межах лінгвакраіназнаўства) цалкам відавочная, асабліва на матэрыяле тых моў, дыялектная дыферэнцыяцыя якіх дэтэрмінуе структуру моўнай камунікацыі адпаведнай нацыі ці адпаведнага этнасу. Нацыянальна-культурная семантыка адзінак сацыяльных дыялектаў таксама павінна апісвацца асобна, хаця і можа ўзнікнуць менавіта лінгвакраіназнаўчая патрэба ў такіх апісаннях, аднак толькі тады, калі сацыяльна афарбаваная лексіка, фразеалогія і моўная афарыстыка не толькі мае значную ўдзельную вагу ў гутарковай мове (а г.зн. і ў мове сродкаў масавай камунікацыі, і ў мове публіцыстыкі, і ў межах асобных мастацкіх ідыястыляў), але і з’яўляецца паказчыкам пэўных сацыяльна-культурных адметнасцяў грамадства.

Разам з гэтым асобныя намінальныя адзінкі і тэрытарыяльных, і сацыяльных дыялектаў могуць быць прадметам лінгвакраіназнаўчага апісання нацыянальна-культурнай семантыкі мовы, але толькі тады, калі яны або шырока функцыянуюць у літаратурнай мове і вядомыя ўсім яе носьбітам, або ўжываюцца ў вядомых мастацкіх ці публіцыстычных тэкстах, якія, у сваю чаргу, з’яўляюцца вызначальным нацыянальна-культурным кампанентам сацыяльна-культурнай гісторыі пэўнага народа. Напрыклад, калі адной з актуальных праблем лінгвакраіназнаўчай рэпрэзентацыі рускай мовы бачыцца апісанне нацыянальна-культурнай семантыкі разнастайных слэнгаў, што з’яўляюцца (разам з прастамоўнымі формамі) адметнай част-

кай т.зв. “моў буйных гарадоў” - Масквы, Санкт-Пецярбурга і інш. (параўн., напрыклад, McLovsky - Klyne - Chtchouplou 1997), то пры лінгвакраіназнаўчым апісанні беларускай мовы актуальны зварот да тэрытарыяльных дыялектаў, намінацыйных адзінкі якіх дастаткова шырока функцыянуюць у гутарковай мове і ў мове беларускай мастацкай літаратуры. Шмат дыялектызмаў ужываецца і ў беларускіх моўных афарызмах. Напр.: *або грай, або грошы (скрыпку) аддай; добраму чалавечку добра і ў запечку <, а якой благаце дрэнна і на куце>; каліу па каму, а каму два камы: <карову> б ‘юць <за зык, а> бабу за язык; муж і жонка - найлепшая сполка, хто дужшы, той і прутшы; цешыцца старац, што перажыў марац, ажно ў маю няочы яго да гаю; што каму рупіць, той тое і жупіць* і на г.п.

Да нацыянальна-культурнага кампанента беларускай мовы таксама могуць належаць і такія моўныя афарызмы, якія з’яўляюцца зараз агульнаўжывальнымі ў беларускай, рускай, украінскай ці польскай мовах, а ў некаторых выпадках трапілі ў беларускую мову шляхам запазычання. Лінгвакраіназнаўчая каштоўнасць падобных адзінак дэтэрмінавана найперш тым фактам, што яны набылі ў сучаснай беларускай літаратурнай мове статус яе нацыянальна-культурнага кампанента паводле свайго значэння і/або лексіка-граматычнага складу. Параўн. ужо згаданае бел. *відаць пана па халявах* і польск. *znac pana po cholewach*, а таксама бел. *на языку мядок, а на сэрны лядок* і рус. *на языке мёд, а под языком лёд*, укр. *на языці мід, а під языком лід*, чэшск. *v ustech med, a w srdci jed*, бел. *не лезь у пекла раней за бацьку* (альбо *паперад (раней) бацькі ў пекла не сунься*) і рус. *прежде отца (прежде батьки) в петлю не суйся (не лезь)*, бел. *вольнаму - воля <, а шалёнаму - поле>* і рус. *вольному воля <, спасённому рай>*. У прызатнасці, з’яўленне другой часткі ў апошняй беларускай прыказцы мае глыбокія міфалагічныя карані і тлумачыцца тым, што ва ўсходнеславянскім фальклоры выхад “у поле” сімвалізуе выхад у свет смерці. Чалавек з неўнармаванай псіхікай таксама лічыўся прыналежным свету смерці. Актуалізацыя менавіта гэтых вобразаў у беларускім варыянце перафразавання агульнага для ўсходнеславянскіх моў выразу *вольнаму-воля* і складае нацыянальна-культурную адметнасць гэтай беларускай прыказкі.

Такім чынам, у сучаснай беларускай літаратурнай мове існуе цэлы пласт моўных афарызмаў, адметных сваёй нацыянальна-культурнай семантыкай. Іх апісанне (як і іншых намінацыйных адзінак мовы, плаці зместу якіх змяшчае нацыянальна-культурны кампанент) павінна праводзіцца асобна ў межах спецыяльнага лінгвакраіназнаўчага слоўніка беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў, непасрэдна зарыентаванага (як і кожны іншы лінгвакраіназнаўчы слоўнік) на практыку выкладання (і вывучэння) беларускай мовы як замежнай.

Разам з гэтым лінгвакраіназнаўчы слоўнік беларускіх моўных афарызмаў можа быць не менш карысным і для тых, хто вывучае беларускую мову як няродную ва ўмовах блізкароднаснага руска-беларускага білінгвізму, бо пераважная большасць рускамоўных жыхароў Беларусі натуральна зарыентавана на рускую культуру і мала знаёмая або зусім не знаёмая з беларускай. Такого кшталту прызначэнне лінгвакраіназнаўчых слоўнікаў (як і наогул лінгвакраіназнаўства) прапануецца ўпершыню (гл. Іванова - Іваноў 1997, 9, Іваноў 1998, 43-44), але не павінна сустраць пераўрачэння з боку спецыялістаў, таму што адлюстроўвае аб’ектыўныя умовы функцыянавання беларускай мовы ў сітуацыі нацыянальнага двухмоўя (што, дарэчы, зусім не з’яўляецца выключнай моўнай сітуацыяй у свеце).

У свеце існуе даволі вялікая колькасць моўных сітуацый, калі ў адной краіне (ці на адной тэрыторыі) адначасова функцыянуе больш чым адна этнічная мова, а г.зн. існуе (у той ці іншай ступені развіцця або захаванасці) больш, чым адна этнічная культура (напрыклад, у Швейцарыі суіснуе чатыры этнічныя культуры і функцыянуе чатыры дзяржаўныя мовы: нямецкая, французская, італьянская і рэтараманская). Пры гэтым можа назірацца сітуацыя, калі прадстаўнікі нейкага аднаго этнасу ў межах пэўнай шматэтнічнай нацыі ў той ці іншай ступені знаёмыя з культурай

пага этнасу, але слаба ведаюць (ці зусім не ведаюць) яго мову, або наадварот, у той іншай ступені знаёмыя з яго мовай, але слаба ведаюць (ці зусім не ведаюць) яго тэатуру. Такого кшталту сітуацыі, дарэчы, характэрныя для ўсіх краін на тэрыторыі былога СССР як вынік шматгадовай дзяржаўнай нацыянальнай палітыкі сацыялізму, накіраванай на татальнае з'яднанне розных этнасаў у адну нацыю "савецкі народ" (калі, напрыклад, кожны літовец сярэдняга ўзросту ў той ці іншай ступені ведае рускую культуру, бо да нядаўняга часу абавязкова вывучаў яе ў сярэдняй школе, але можа досыць дрэнна размаўляць і нават разумець па-руску, а рускамоўны жыхар Літвы, як правіла, збольшага знаёмы з літоўскай мовай, бо кожны дзень тракаецца з ёй у паўсядзённым жыцці, але ж можа вельмі павярхоўна або зусім ведаць этнічную гісторыю і культуру літоўцаў). Таму лінгвакраіназнаўчыя слоўнікі, пазбаўляючы іх галоўнага прызначэння - быць зарыентаванымі на практыку вывучэння (і вывучэння) мовы як замежнай, могуць быць не менш карыснымі і для тых, хто вывучае другую мову як няродную на ўмовах двухмоўя.

З улікам жа таго, што беларуская мова з'яўляецца ў Беларусі адной з дзяржаўных і абавязкова вывучаецца ва ўсіх без выключэння сярэдніх навучальных установах, такое разуменне прызначэння яе лінгвакраіназнаўчага вывучэння (як няроднай другой ва ўмовах блізкароднаснага руска-беларускага білінгвізму) набывае не толькі зобную навуковую і дыдактычную вартасць, але і выключную сацыяльную значасць, з'яўляецца адной з галоўных задач беларускага лінгвакраіназнаўства і авінна спецыяльна распрацоўвацца ў беларусістыцы як на тэарэтычным, так і на практычным узроўні.

Літаратура

- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М., 1966. *Верещагин Е. М., Костомаров В.Г.* Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. 4-е изд., перераб. и доп. М., 1990.
- Дзюн-іці Сато. Выдаецца беларуска-японскі і японска-беларускі слоўнік // Кантакты і дыялогі. 1998, № 9. -- С. 21.
- Жуков В.П. Словарь русских пословиц и поговорок. М., 1991.
- Запрудскі С. [Рэц.] *Руносукэ Курода*. Частотны слоўнік беларускай мовы. 1500 слоў. Токію, 1998. 171 с. // Кантакты і дыялогі. 1999. № 1. -- С. 27-28.
- Іванова С.Ф., Іваноў Я.Я. Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых гразяў: Лінгвакраіназнаўчы дапаможнік. Мн., 1997.
- Іваноў Я.Я. Нацыянальна-культурная семантыка беларускай мовы і праблема яе лінгвакраіназнаўчай рэпрэзентацыі (на матэрыяле моўнай афарыстыкі) // *Іванова С.Ф., Іваноў Я.Я., Мячкорская Н.Б.* Сацыякультурная прастора мовы (сацыяльныя і культурныя аспекты вывучэння беларускай мовы). Мн., 1998. -- С. 33-62.
- Карпенко М.А. Понятия "лингвокультурология", "лингвострановедение", "лингвострановедение" и их соотношение / Язык и культура = Мова і культура. К., 1992. Т. 1. -- С. 89-91.
- Костомаров В.Г. Американская версия лингвострановедения (обзор концепции лингвострановедения "русского языка за рубежом") // Русский язык за рубежом. 1989, № 6. -- С.72-80.
- Лепешаў І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў. У 2-х ч. Мн., 1981-1993.
- Шкраба І.Р. Самабытнае слова: Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі (у асаблівым дачыненні). Мн., 1994.
- Dawna facecja polska. Wyd. J.Krzyzanowski i K.Zukowska-Billip. Warszawa, 1960.
- Krzyzanowski J. Madrej geowie dosc dwie seowie: Piec centuryj przyseow polskich iabelski tuzin: T. 1-3. Warszawa, 1975.
- McLovsky T., Klyne M., Chtchouplow A. Slang encyclopedia of Moscow tusovka. Moscow, 1997.
- Ridout R., Witting C. English Proverbs Explained. London, 1969.